

Юлдашева Людмила Петрівна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури,
компаративістики і ґрінченкознавства
Київського столичного університету імені Бориса Ґрінченка, Київ, Україна

E-mail: 1alimduyl@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6561-8827>

Researcher ID: Y-6026-2019

Scopus: 58701991300

Тіхоненко Світлана Олегівна

кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри германських мов,
зарубіжної літератури та методик викладання
Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка,
Кропивницький, Україна

E-mail: leosha2904@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6187-9659>

Орлова Ольга Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри світової літератури
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка,
Полтава, Україна

E-mail: oorlova08@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9991-2031>

Researcher ID: Y-8048-2019

Науково-дослідницькі конкурси як інструмент розвитку літературознавчого мислення старшокласників і студентів

У статті розглянуто методику підготовки літературознавчих дослідницьких проєктів старшокласниками та студентами в межах академічних конкурсів і захистів. Метою статті є комплексна методика підготовки наукових робіт із зарубіжної та української літератури старшокласниками та студентами, яка передбачає написання роботи, готовність до портерного захисту (для учнів), наукової конференції з теми дослідження. Дослідження зосереджене на ключових етапах наукової роботи: виборі та обґрунтуванні теми, формулюванні гіпотези, аналізі наукових і художніх джерел, проведенні глибокого текстурального аналізу, підготовці до постерного та усного захисту. Наголошено на важливості розвитку інтерпретаційної компетентності, яка дозволяє молодим дослідникам розкривати приховані смисли, розуміти символічну структуру художніх текстів і формувати власні критичні погляди.

Особливу увагу приділено застосуванню міждисциплінарних підходів: когнітивної поетики, компаративістики, герменевтики, інтермедіальних студій, психоаналітичного аналізу. Ці підходи не тільки збагачують теоретичну базу дослідження, але й забезпечують інструменти для всебічної й багаторівневої інтерпретації. У статті також висвітлено відмінності між студентськими та учнівськими роботами, підкреслено глибину концептуалізації та міждисциплінарність, необхідні на рівні університетських досліджень.

Проаналізовано типові помилки молодих дослідників, серед яких – недостатня теоретична база, поверхневий текстуральний аналіз, відсутність послідовної аргументації, слабка інтеграція теоретичної та аналітичної частин. Подано рекомендації щодо подолання цих труднощів для підвищення якості та оригінальності студентських робіт.

Такі заходи сприяють побудові безперервної траєкторії розвитку дослідницьких компетентностей, яка починається ще у школі й удосконалюється у закладах вищої освіти. Акцентовано роль конкурсів у розвитку ораторських здібностей та наукової комунікації, що заохочує студентів упевнено вступати в академічний діалог. Загалом запропонована методика спрямована на виховання нового покоління

креативних і критично мислячих дослідників, здатних робити вагомий внесок у літературознавство та ширший гуманітарний дискурс.

Ключові слова: літературознавчі дослідження, конкурс-захист, інтерпретаційна компетентність, міждисциплінарність, академічна доброчесність.

Вступ. Концепцією НУШ визначені нагальні завдання, які слугують трансформації освіти відповідно до викликів сучасного світу. Одна з них – «розвиток теоретичних і практичних умінь дослідницького пошуку, формування природничо-наукового світогляду за допомогою активних методів навчання, формування здатності до творчо-пошукової діяльності» (2017). Написання наукових робіт у системі конкурсів Малої академії наук України – один з дієвих шляхів розвитку творчої та наукової діяльності старшокласників, який набув широкої популярності серед учителів та учнів старшої (профільної) школи. Системна робота учительського колективу над удосконаленням форм дослідницької роботи сприяє формуванню наукового складника методичної роботи, залученню нових обдарованих та здібних учнів до членів Малої академії наук України.

Учні зазвичай починають захоплюватися науково-дослідницькою діяльністю вже у середніх класах, поступово розвиваючи навички пошуку та обробки нової інформації, організації власного навчального процесу й формуючи необхідні компетентності. Такі навички стають підґрунтям для подальшого розвитку дослідницької діяльності у старших класах та під час навчання у вищих навчальних закладах.

Для обдарованої молоді проводять Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт із галузей знань і спеціальностей, зокрема з української та зарубіжної літератури. Головна мета студентського конкурсу – підготовка фахівців нової генерації європейського рівня, формування у них дослідницьких компетентностей, здатності створювати оригінальні наукові продукти та відстоювати власні ідеї. Цей конкурс виконує функцію не лише освітню, а й мотиваційну, сприяє розвитку академічної доброчесності, культури академічного письма та комунікації.

Підготовка студентських робіт вимагає значно глибшої теоретичної бази, володіння сучасними методами аналізу літературного тексту, уміння працювати з іноземними джерелами, міжнародними дослідженнями та широким колом літературно-критичних і філософських праць. Особлива увага приділяється формуванню інтерпретаційної компетентності, здатності інтегрувати різні теоретичні підходи та методології (когнітивна поетика, компаративістика, інтермедіальні студії, культурна антропологія тощо).

Учніські та студентські конкурси з літератури є потужними інструментами формування цілісної особистості дослідника, розвитку творчого потенціалу молоді, її критичного мислення, академічної культури та соціальної активності.

Дослідницька діяльність є вищою формою самоосвіти та саморозвитку, оскільки вимагає систематичної роботи над певною темою, занурення в наукову літературу та самостійного пошуку новизни досліджуваної проблеми та практичного її застосування. Це зумовлює актуальність її дослідження. Як зазначає О. Ісаєва: «Наукова робота з літератури, підготовлена у системі МАН України, – це творча наукова робота учня, яка виконується самостійно і базується на знаннях, уміннях і навичках, здобутих під час шкільного та позашкільного вивчення літератури» (Ісаєва, 2005: 42). Дослідницькі компетентності розвиваються завдяки ефективному керуванню освітніми ресурсами та інформаційними потоками, вмінню визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, а також вибудовувати освітньо-професійну траєкторію, при цьому об'єктивно оцінювати результати навчання та прагнути до самовдосконалення – навчатися впродовж життя. Учені та методисти визначають роль дослідницької діяльності учнів та студентів, її місце в освітньому та виховному процесі, класифікують способи організації творчо-пошукової діяльності, зокрема проблемні, експериментальні, проєктні.

Дослідницька діяльність пов'язана з відкриттям для юних дослідників нового знання (радіше – суб'єктивно нового знання), нових особистісних можливостей, що сприятимуть формуванню позитивної самооцінки учня і студента, породжуватимуть впевненість у собі і почуття задоволеності досягнутими успіхами, а також розвиватимуть їхні творчі здібності та будуть створювати якісні передумови для підвищення зацікавленості навчальним матеріалом. Важливість дослідницької діяльності в різних аспектах доведена у працях сучасних науковців і методистів, зокрема про це писали О. Ісаєва (2005). Л. Калашнікова і Т. Кондратьєва (2020), О. Міхно (2008), С. Пухно (2013), О. Слижук (2022), Г. Токмань (2001), О. Хоменко (2021). В. Шейко і Н. Кушнарєнко (2008), Л. Юлдашева (2025), В. Янкін (2025) та ін. У роботах учених визначено роль дослідницької діяльності учнів та студентів у формуванні особистості, зазначено конкретні та ефективні способи організації дослідницько-пошукової роботи в мовно-

літературній галузі. Окремі дослідження присвячені обґрунтовуванню принципу проблемності у навчанні, у них пояснені дидактичні основи формування розумової діяльності учнів різних вікових категорій та студентів, розроблені розвивальні освітні технології з використанням інтерактивних і мультимедійних форм роботи.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є комплексна методика підготовки наукових робіт із зарубіжної та української літератури старшокласниками та студентами, яка передбачає написання роботи, готовність до портерного захисту (для учнів), наукової конференції з теми дослідження.

Матеріали та методи дослідження. У процесі дослідження використано комплекс методів, що поєднують теоретичні й емпіричні підходи, кожен з яких виконував специфічну функцію у вивченні проблеми. Зокрема, *аналіз* застосовано для виокремлення етапів процесу підготовки наукових робіт (визначення теми, робота з джерелами, оформлення тексту тощо). Цей метод дає змогу детально дослідити кожен етап і окреслити типові помилки та труднощі, з якими стикаються учні і студенти. *Синтез* став основою для узагальнення отриманих результатів та об'єднання окремих спостережень у цілісну модель методики підготовки літературознавчих досліджень. Завдяки синтезу сформульовано рекомендації, спрямовані на підвищення якості робіт і вдосконалення підготовки до конкурсів-захистів. *Порівняння* використано для виявлення спільних і відмінних рис між учнівськими та студентськими роботами. Метод *інтерпретації* передбачав осмислення результатів дослідження, пояснення окремих елементів літературного тексту, художніх прийомів, образної системи та стильових доміант. Для вивчення практичного боку підготовки дослідницьких робіт застосовано емпіричні методи, зокрема *спостереження*. Спостереження за підготовкою учнів і студентів до конкурсів, аналіз їхніх захистів, манери представлення матеріалу та взаємодії з аудиторією дає змогу отримати цінні відомості про рівень сформованості наукової комунікації, здатність аргументувати власну позицію та демонструвати академічну доброчесність.

Результати дослідження. Дослідницька діяльність старшокласників – один з провідних методів навчальної діяльності, який удосконалює вміння аналізувати наукову літературу з предмета, працювати з довідниковою та художньою літературою, навчає логічного викладу матеріалу та власних думок, сприяє виробленню навичок літературного аналізу, дослідженню теоретичних та мистецьких явищ у єдності форми та змісту, а також розвиває творчі та комунікативні здібності. Дослідницька діяльність є вищою формою самоосвіти та саморозвитку, оскільки вимагає систематичної роботи над певною темою, занурення в наукову літературу та самостійного пошуку новизни досліджуваної проблеми та практичного її застосування.

Процес дослідження завжди має індивідуальний та самостійний характер виконання, пов'язаний із пошуком творчого та обґрунтованого рішення. Дослідницьке завдання передбачає певний порядок дій, на який вказують методисти та науковці:

1) визначення теми наукового дослідження; 2) аналіз наукових джерел з теми; 3) систематизація визначених джерел; 4) складання первинного плану наукової роботи; 5) опрацювання та систематизація знайденого матеріалу з теми дослідження; 6) формулювання загальної гіпотези наукового дослідження; 7) вибір наукових методів, формулювання методології; 8) практичне застосування обраної методики; 9) написання розділів роботи із застосуванням проаналізованого теоретичного матеріалу; 10) оформлення роботи з дотриманням вимог; 11) заключний захист дослідження (Ісаєва, 2005). Такий алгоритм дій є загальним для написання наукових робіт, проте кожен з навчальних предметів має свої специфічні умови та особливості. Українська і зарубіжна література насамперед передбачають роботу з художнім текстом, його аналіз та інтерпретацію.

Важливим етапом у підготовці учнівського наукового дослідження є вибір теми, який потребує консультацій з науковцями та аналізу тем попередніх років конкурсів-захистів з вибраного предметного напрямку. Наявні критерії, яким повинне відповідати обрання теми: актуальність і перспективність; наявність сучасної джерельної бази; доступність когнітивним можливостям учнів певної вікової категорії; відповідність віковим інтересам і пізнавальним потребам дослідників. Тематика науково-дослідних робіт, поданих на Всеукраїнський конкурс-захист (2025), вирізнялася зверненням до проблемної сучасної літератури, проблеми яких суголосні нашому сьогоденню: проблема аб'юзивних стосунків, історія штучного розуму в літературних творах, тема смерті, пошук ідентичності, феномен мовчання. До досліджень концептуального спрямування належать роботи Яни Вивальнюк «Художньо-семантичне осмислення феномену мовчання в романі "Кім Джійон, 1982 року народження" Чо Намджу (Черкаська область)», Світлани Писарської «Психологія аб'юзивних стосунків у романі Коллін Гувер "Покинь, якщо кохаєш"» (Вінницька область).

Не менш чисельною є група робіт, у яких для літературознавчого аналізу обирається теоретична проблема, яка досліджується на літературному матеріалі. Це роботи Олени Мандзюк «Образ двійника

в прозі Едгара Аллана По» (Волинська область), Аріни Терновської «Поетика металітературності в романі Діани Сеттерфілд "Там, у темній річці"» (Запорізька область), Марії Задорожньої «Наративні стратегії роману Джона Фаулза "Колекціонер"» (Кіровоградська область), Карини Супрун «Роль вставних елементів у романі в листах "Оскар і Рожева Пані" Еріка-Емманюеля Шмітта» (Луганська область), Камілі Кеби «Процес жанрової дифузії в романі "Людина без властивостей" Роберта Музіля» (Харківська область) тощо. Серед тематики науково-дослідних робіт слід виокремити дослідження взаємозв'язків літератури з філософією. Це роботи Софії Єрмакової «Аналогії екзистенційних ідей в архітектурному просторі роману Антуана де Сент-Екзюпері "Цитадель"» (Полтавська область), Анастасії Мовчанюк «Роман Кадзуо Ішігуро "Клара і Сонце" в метамодерністській проєкції» (Рівненська область), Софії Карвацької «Специфіка персоносфери збірки казок Кендзі Міядзави "Ресторан, де виконують побажання"» (Чернівецька область) (сайт МАН).

Важко визначити, що обирається першим – художній твір чи ракурс дослідження. Безперечно одне – теоретичний аспект наукового аналізу повинен бути органічним для літературного матеріалу, відображати його художню та ідейну сутність. Якщо обирається низка творів, то зв'язок між ними повинен стосуватися спільної проблеми та містити елементи компаративістики. Із переліку цьогорічних учнівських досліджень подібні теми презентовані роботами Крістини Гончарук «Специфіка англійського романтичного сонета (В. Вордсворт, Дж. Кітс)» (Херсонська область), Анни Дубіцької «Стильові доміанти американської психологічної новелістики ХХ–ХХІ століть (за творами І. Шоу, Дж. Селінджера, К. Воннегута, Д. Бартелмі)» (Київська область). Перелік науково-дослідних робіт учнів-членів МАН України дає повне уявлення про підходи до вибору тем для досліджень, сформульованих на сучасному та класичному художньому матеріалі з урахуванням специфіки літературних творів, образної системи, нараторських стратегій, філософського підґрунтя, типологічних взаємозв'язків, художніх особливостей, культурно-історичної епохи, жанрової чи сюжетно-композиційної специфіки.

Тематика науково-дослідних робіт учнів-членів Малої академії наук України з української літератури теж вирізняється розмаїттям, новаторським підходом та глибоким аналітичним спрямуванням. Сучасні дослідження свідчать, що юні дослідники дедалі частіше звертаються не лише до класичних текстів, а й до новітніх художніх явищ, прагнучи осмислити їх у контексті сьогодення. У багатьох роботах простежена тенденція поєднувати літературознавчий аналіз із соціальними, психологічними та культурологічними аспектами, що значно розширює дослідницькі горизонти та надає роботам міждисциплінарного характеру.

Варто відзначити значний інтерес учнів до тем, пов'язаних із проблематикою ідентичності, зокрема це простежується в роботах Вікторії Гали (Закарпатська область) та Катерини Комзолової (Кіровоградська область), присвячених аналізу роману «За Перекопом є земля» Анастасії Левкової. Такий вибір тем відображає актуальні соціокультурні виклики, зокрема питання національної та особистісної самоідентифікації в умовах сучасних історичних подій. Аналогічні прагнення до осмислення особистісного внутрішнього світу характерні для досліджень Ельміри Герінбург («Психологізм малої прози Валер'яна Підмогильного», Херсонська область), Надії Ткаченко («Психологізм дитячих образів Михайла Коцюбинського», Вінницька область) та Анни Роженко («Тема інклюзії в психологічній прозі Оксани Радушинської та Андрія Бачинського», Черкаська область). Ці теми засвідчують інтерес учнів до глибинних психологічних вимірів художніх творів, їхнього впливу на читача, а також до проблематики вразливих соціальних груп.

Особливої уваги заслуговують учнівські студії, присвячені сучасній українській прозі. Серед них – дослідження Анастасії Алейникової про ольфакторні образи в романі Орести Осійчук «Абрикосова книгарня» (Дніпропетровська область) та аналіз особливостей хронотопу як способу конструювання нової реальності в романі Макса Кідрука «Колонія», здійснений Ангеліною Попелюх (Чернігівська область). Такі роботи привертають увагу до естетики сучасної прози та нових художніх прийомів. Цікавість до проблематики міського простору притаманна роботі Софії Приймак про топос Проскурова в романі Ольги Сапіри «Брошка гімназистки» (Хмельницька область). Проєкт Анни Добровольської «Дихотомія світла й темряви у збірці Сергія Жадана "Арабески"» (Полтавська область) демонструє сучасні тенденції в літературознавчих дослідженнях школярів – поєднання текстуального аналізу з філософським осмисленням, прагнення зрозуміти глибинні сенси художнього тексту, занурення у проблематику ідентичності та існування.

У низці робіт розглянуто інтертекстуальні та міжкультурні зв'язки української літератури. Наприклад, тема Денис Лавчі у «Леся Українка та Вільям Шекспір: мотиви, образи, переклади» (Донецька область) свідчить, що учні здатні виходити за межі українського контексту, виявляючи універсальні паралелі між літературами різних культур. Це відкриває нові перспективи компаративістики та поглиблює розуміння світових літературних процесів.

Дослідження, присвячені дитячій літературі, також актуальні. Робота Христини Гайдучин «"Український дитячий театр" Олени Пчілки» (Волинська область) пропонує перспективи розвитку дитячої драматургії у сучасному культурному просторі, акцентує потребу у відновленні та популяризації цього жанру серед школярів. Робота Валерії Осетрової про дрона як фокального персонажа у повісті Олі Русіної (Харківська область) є прикладом застосування новітніх наративних стратегій у дитячій літературі, що демонструє гнучкість і чутливість українських письменників до технологічних і соціальних змін.

Робота Івана Заяця (Київ) щодо художніх та формозмістових відмінностей перекладів «Слова о полку Ігоревім» вказує на увагу до літературної традиції та проблеми рецепції класичних текстів у сучасній культурі. Такий підхід формує у молодих дослідників відчуття зв'язку між минулим і теперішнім, сприяє поглибленню національної самосвідомості.

Загалом, аналіз тем досліджень засвідчує високий рівень зацікавленості учнів у сучасних методологічних підходах і критичних стратегіях, їхнє прагнення поєднувати традиційні літературознавчі інструменти з інноваційними поглядами на текст. Простежується глибокий інтерес до літературної спадщини та сучасних художніх явищ, здатність молодих науковців помічати соціокультурні контексти, осмислювати психологічні проблеми, інтерпретувати художні форми крізь призму новітніх наукових парадигм.

Підготовка студентської наукової роботи з української та зарубіжної літератури – це складний і багатогранний процес, який вимагає від студента не лише академічної дисципліни, а й високого рівня аналітичного мислення, критичної оцінки джерел, глибокого занурення у контексти літературних творів. На відміну від учнівських робіт, які зазвичай орієнтовані на описово-аналітичний рівень і концентруються на розкритті однієї теми чи окремого твору, студентські дослідження повинні мати теоретичну новизну й пропонувати власне бачення проблеми; вони часто можуть бути міждисциплінарними. Підготовка такої роботи починається з вибору актуальної та науково значущої теми, що може стосуватися як сучасної літератури, так і класичних текстів у новітній інтерпретації. У студентській роботі тема завжди виходить за межі суто літературного аналізу й торкається філософських, культурологічних, соціологічних аспектів.

Важливим етапом є формування гіпотези та чітке окреслення мети й завдань дослідження. На цьому рівні студент має обґрунтувати, чому його дослідження є актуальним, у чому полягає його наукова новизна і як результати можуть бути застосовані у ширшому науковому чи культурному контексті. Студентська робота передбачає глибокий огляд джерельної бази, включаючи не лише українські, а й зарубіжні наукові публікації, матеріали зі спеціалізованих баз даних.

На відміну від учнівської роботи, де методологічний апарат часто обмежується загальними літературознавчими прийомами, студентська наукова робота передбачає використання комплексних методів: когнітивної поетики, компаративістики, герменевтики, інтермедіальних студій, психоаналітичного аналізу тощо. Це дає змогу глибше розкрити тему, показати її багатогранність і взаємозв'язок з іншими науками.

Поглиблений текстуальний аналіз у студентських роботах повинен демонструвати вміння працювати з художнім матеріалом, аргументувати, робити оригінальні висновки та демонструвати інтерпретаційну компетентність. У кінцевих висновках студент зобов'язаний чітко окреслити власний науковий внесок і визначити, які перспективи подальших досліджень відкриває його робота.

Важливою є й публічна презентація результатів дослідження. Студент має підготувати змістовну доповідь, часто з мультимедійним супроводом, упевнено захищати свої ідеї перед членами журі, відповідати на запитання опонентів. Такий формат розвиває навички наукової комунікації, критичного діалогу та вміння популяризувати результати власної праці.

Яскравим прикладом тематичного розмаїття можуть бути запропоновані теми для студентських досліджень з української літератури: «Деконструкція архетипу матері у романах сучасних українських письменниць», «Поетика посттравматичного досвіду у поезії Ліни Костенко та Сергія Жадана», «Феномен мовчання як художній прийом у прозі Валер'яна Підмогильного», «Рецепція античних міфів у сучасній українській поезії», «Концепт "місто" у воєнній прозі українських письменників XXI століття», «Феміністичні інтерпретації образу Кармен у європейській та українській літературі», «Поетика магічного реалізму у творчості Лесі Ворониної». Для зарубіжної літератури перспективними вважаємо такі теми: «Філософія екзистенції у романах Альбера Камю та українських письменників-шістдесятників: компаративний аспект», «Метафора лабіринту у творчості Хорхе Луїса Борхеса і Умберто Еко», «Поетика травми у романі "Не відпускай мене" Кадзуо Ішігуро: міждисциплінарний аналіз», «Образ жінки в романах Вірджинії Вулф та Марії Матіос: паралелі та контрасти», «Інтермедіальність у романі "Гаррі Поттер" Дж. К. Ролінг: література, кіно та фендом-культура».

Отже, студентська наукова робота стає важливим етапом формування професійної особистості дослідника, сприяє розвитку його критичного мислення, здатності до інновацій, культури академічної доброчесності й уміння працювати над складними проблемами у сучасних умовах.

Варто звернути увагу на типові помилки, яких припускаються учні та студенти у роботі над науково-дослідницьким проєктом. Насамперед це вибір художнього твору для аналізу. Важливо, щоб текст мав художню та естетичну цінність, іноді юні дослідники вибирають низькопробні твори, що нівелює їхню дослідницьку роботу. Типовою помилкою є відсутність літературознавчого аспекту, вище зазначалася важливість теоретичної частини для розкриття цінності твору та демонстрації глибини студювання. Часто учні та студенти замість наукового дискурсу, що має містити робота, подають біографію письменника, хоча ані в меті, ані в завданнях не зазначалося опрацювання життєвого шляху автора.

Поширеною помилкою є розрив між теоретичною частиною та інтерпретацією тексту твору, наприклад, теоретична частина містить науковий дискурс щодо теорії антиутопії в літературі (дослідження роману В. Голдінґа «Володар мух»), а аналіз смислового поля тексту роману спрямований на особливості образної системи. Важливо звернути увагу на відповідність наукового апарату проєкту основному змісту роботи, трапляється, що заявлені завдання не реалізуються в основній частині роботи. Крім того, важливо, щоб і в загальних висновках були проаналізовані мета та завдання роботи в контексті їхнього розкриття. В аналітико-інтерпретаційній частині важливий не тільки глибокий аналіз твору, а й підтвердження власних думок цитатами з тексту. Інколи автори проєктів нехтують цитатним матеріалом, через що робота втрачає свою цілісність. Необхідно акцентувати увагу юних дослідників на самостійності та оригінальності викладу матеріалу, уникненню реферативності, передачі чужих думок.

Найважливішим етапом науково-дослідницької діяльності МАН є безпосередньо сам конкурс-захист. Він проводиться у три тури для учнів і в два етапи для студентів: заочне оцінювання, постерний захист (тільки для учнів) та наукова конференція. Тут слід враховувати як практичну, так і психологічну підготовку учасників. Постерний захист передбачає спілкування учня-члена Малої академії наук із журі, автор проєкту за три хвилини має презентувати свою роботу, розкрити науковий апарат та представити основні результати дослідження. Слід пам'ятати, що текст виступу має бути адаптований до усного мовлення, для цього необхідно враховувати особливості усного та писемного мовлення. Після виступу учасник має відповісти на питання журі. Важливо зважити на те, що журі оцінює рівень орієнтації юного дослідника у власній роботі і його емоційний стан (захоплення власним проєктом, піднесений настрій чи, навпаки, страх, невпевненість у своїх силах тощо). Відповідаючи на питання журі, учасник має не тільки відстоювати власну позицію, а й пам'ятати про наукову етику ведення дискусій. Під час конференції учасникам пропонується 7–10 хвилин для презентації проєкту (бажано, щоб виступи учнів на постерному захисті та конференції не дублювалися). Варто приготувати презентацію дослідження, зацентрувавши на «родзинках» роботи. Конференція передбачає відповіді на запитання інших учасників, також оцінюється і запитання, які учасники ставлять один одному. Це зазвичай найцікавіший етап захисту, слухачі секцій МАН та студенти мають змогу не тільки презентувати власний проєкт, а й ознайомитися з іншими. Для того щоб цей тур пройшов удамо, слід не тільки ретельно підготувати усний виступ, а й уважно слухати інших учасників конкурсу-захисту, ставити влучні та глибокі запитання, які демонструють розуміння теми іншого дослідження.

Тож зауважимо, що відмінність студентських від учнівських робіт полягає не тільки у складності, обсязі чи академічній структурі, а й у концептуальному рівні осмислення теми, глибокій рефлексії й прагненні знайти власний голос у науковій спільноті.

Завдяки системі учнівських (МАН) і студентських конкурсів із літератури формується безперервна траєкторія розвитку дослідницьких компетентностей, що починається ще у школі та вдосконалюється у ЗВО. Це дає змогу виховати покоління науковців, здатних творчо мислити, створювати оригінальні ідеї та впливати на розвиток сучасної гуманітарної науки.

Обговорення результатів. Із позицій активного пошуку й проблемного навчання важливою є робота С. Пухно (2013), який описав алгоритми дослідницької діяльності, що сприяють інтелектуальному зростанню студентів та стимулюють потребу у науковій творчості. Його висновки корелюють із результатами нашого дослідження, зокрема щодо переходу від теоретичного до рефлексивно-професійного мислення. Виходячи з цього перспективним є створення проблемно-орієнтованих студентських клубів, де під керівництвом провідних науковців майбутні дослідники могли б упродовж тривалого часу опрацьовувати професійні проблеми та відпрацьовувати власні стратегії аналізу.

Спостереження, отримані в межах нашого дослідження, частково узгоджуються з позицією В. Янкін (2025), який наголошує, що здатність діяти в умовах невизначеності й приймати нестандартні рішення є важливим результатом долучення студентів до наукової роботи. Дослідницька діяльність постає не просто компонентом освітнього процесу, а формою глибокого занурення в акт пізнання, що сприяє формуванню індивідуального стилю мислення. Важливим є також твердження Янкін щодо необхідності переходу від діяльності за фіксованими алгоритмами до дій у нестандартних ситуаціях. Наш аналіз конкурсних робіт підтверджує: учасники, які виходять за межі описовості та загальних узагальнень і

пропонують власну модель інтерпретації художнього тексту, демонструють вищий рівень дослідницької готовності. Це дозволяє стверджувати про необхідність формування дослідника як автора – творця нових смислів, а не лише споживача наявних знань.

Висновки. Отже, підготовка наукових літературознавчих робіт учнями та студентами у межах конкурсів-захистів є важливим чинником розвитку їхньої дослідницької та інтерпретаційної компетентності. Особливої ваги набувають академічна доброчесність, уміння працювати з першоджерелами та високі стандарти наукової етики. Конкурси-захисти виступають дієвим інструментом соціалізації та формування академічної культури, стимулюючи молодь до самоосвіти, пошуку власного наукового голосу й підвищення рівня наукової комунікації. У перспективі важливим напрямом є вивчення впливу участі в конкурсах-захистах на професійне самовизначення, мотивацію до подальшої наукової діяльності та інтеграцію молодих дослідників у міжнародну академічну спільноту.

Література

Ісаєва О. Методичні рекомендації щодо підготовки і написання наукових досліджень із літератури в системі Малої академії наук України. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2005. № 10. С. 41–46.

Калашнікова Л. М., Кондратьєва Т. С. Дослідницькі завдання як засіб формування дослідницьких умінь здобувачів вищої освіти. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 12 грудня 2019 р. Харків, 2020. С. 407–410.

Концепція Нової української школи. 2017. URL: <http://dev.nus.org.ua/library/kontseptsiya-novoyi-ukrayinskoji-shkoly/> (дата звернення: 25.11.2025).

Міхно О. П. Розвиток дослідницьких здібностей старшокласників на уроці української літератури. *Українська мова й література в школі*. 2008. № 5. С. 21–26.

Пухно С. Самостійна науково-дослідна робота студентів вищих навчальних закладів освіти як складова їх професійної компетентності. *Світогляд – Філософія – Релігія* : збірник наукових праць. 2013. № 4. С. 83–91. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ».

Рудишин С., Цибульська С., Якунін Я., Шопіна М., Малик В. Формування готовності здобувачів ЗВО до науково-дослідницької діяльності засобами проблемного навчання. *Sapienza: International Journal of Interdisciplinary Studies*. 2025. Т. 6, № 1. С. 1–10.

Слижук О. Дослідницькі завдання в процесі навчання сучасної української літератури в Новій українській школі. 2022. URL: <http://ib.iitta.gov.ua/id/eprint/731807/1/Слижук%20тези.pdf>.

Токмань Г. Курсова, бакалаврська, дипломна, магістерська роботи з української літератури та методики її викладання в школі : навчальний посібник. Київ : ІВЦ Держкомстату України, 2001. 320 с.

Хоменко О. В. Дослідницька діяльність на уроках української мови та літератури як засіб формування ключових компетентностей учнів. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*. 2021. № 1(21). С. 96–101.

Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. 6-те вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2008. 310 с.

Юлдашева Л. П. Психолінгвістичні параметри сприйняття та інтерпретації мовного контрасту. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки*. 2025. Т. 2 (214). С. 305–313. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-214.2-38>.

Янкін В. Науково-дослідницька робота студентів як основа формування творчої активності майбутніх фахівців. 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/389341413_NAUKOVO-DOSLIDNICKA_ROBOTA_STUDENTIV_AK_OSNOVA_FORMUVANNA_TVORCOI_AKTIVNOSTI_MAJBUTNIH_FAHIVCIV (дата звернення: 25.11.2025).

Research competitions as a tool for developing literary thinking in high school and university students

Yuldasheva Liudmyla

*PhD in Philology (Candidate of Philological Sciences), Associate Professor
at the Department of Ukrainian Literature, Comparative Studies and Hrinchenko Studies
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, Ukraine*

Tikhonenko Svitlana

*PhD in Philology (Candidate of Philological Sciences), Senior Lecturer
at the Department of Germanic Languages, World Literature and Teaching Methodology
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, Kropyvnytskyi, Ukraine*

Orlova Olha

*PhD in Pedagogy (Candidate of Pedagogical Sciences), Associate Professor
at the Department of World Literature
V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University, Poltava, Ukraine*

The article examines the methodology of preparing literary research projects by high school students and university students within the framework of academic competitions and defenses. The study focuses on the essential stages of scientific work: selecting and substantiating a topic, formulating hypotheses, analyzing scientific and artistic sources, conducting detailed textual analysis, and preparing for both poster and oral defenses. Emphasis is placed on the importance of developing interpretive competence, which allows young researchers to reveal deep meanings, understand the symbolic structure of literary texts, and build their own critical perspectives.

Special attention is paid to the application of interdisciplinary approaches such as cognitive poetics, comparative studies, hermeneutics, intermedial studies, and psychoanalytic analysis. These approaches not only enrich the theoretical base of the research but also provide tools for comprehensive and multifaceted interpretation. The article also discusses the differences between student and school-level research, highlighting the depth of conceptualization and the interdisciplinary vision required at the university level.

The study analyzes common mistakes made by young researchers, including weak theoretical grounding, superficial textual analysis, lack of consistent argumentation, and insufficient integration of theoretical and analytical parts. Recommendations for overcoming these challenges are presented to improve the quality and originality of student works.

In addition, the article addresses the importance of academic competitions and defenses in fostering critical thinking, research skills, and academic integrity among youth. Such activities help build a continuous trajectory of research competencies that starts at school and develops in higher education institutions. The article also emphasizes the role of competitions in developing public speaking and scientific communication skills, encouraging students to engage confidently in academic dialogue. Overall, the presented methodology aims to foster a new generation of creative and critical thinkers capable of making meaningful contributions to literary studies and the broader humanities.

Keywords: *literary research, competition defense, interpretive competence, interdisciplinarity, academic integrity.*

References

Isaeva, O. (2005). Metodichni rekomendatsii shchodo pidhotovky i napysannia naukovykh doslidzhen iz literatury v systemi Maloi akademii nauk Ukrainy [Methodological recommendations on preparing and writing literary research within the system of the Junior Academy of Sciences of Ukraine]. *Vsesvitnia literatura v serednikh navchalnykh zakladakh Ukrainy*, (10), 41–46 [in Ukrainian].

Kalashnikova, L. M., & Kondratieva, T. S. (2020). Doslidnytski zavdannia yak zasib formuvannia doslidnytskykh umin zdobuvachiv vyshchoi osvity [Research tasks as a means of developing research skills in higher education students]. *Psykhologo-pedahohichni problemy vyshchoi i serednoi osvity v umovakh suchasnykh vyklykiv: teoriia i praktyka: materialy IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf.*, Kharkiv, December 12, 2019 (pp. 407–410). Kharkiv [in Ukrainian].

Kontseptsiiia Novoi ukrainskoi shkoly [Concept of the New Ukrainian School]. (2017). Retrieved from <http://dev.nus.org.ua/library/kontseptsiiya-novoyi-ukrayinskoyi-shkoly/> [in Ukrainian].

Mikhno, O. P. (2008). Rozvytok doslidnytskykh zdibnostei starshoklasnykiv na urotsi ukrainskoi literatury [Development of research abilities of high school students in Ukrainian literature lessons]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (5), 21–26 [in Ukrainian].

Pukhno, S. (2013). Samostiina naukovy-doslidna robota studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv osvity yak skladova yikh profesiinoi kompetentnosti [Independent research work of university students as a

component of their professional competence]. *Svitohliad – Filosofiia – Relihiia: zbirnyk naukovykh prats*, (4), 83–91. Sumy: DVNZ “UABS NBU” [in Ukrainian].

Rudyshyn, S., Tsybulska, S., Yakunin, Ya., Shopina, M., & Malyk, V. (2025). Formuvannia hotovnosti zdobuvachiv ZVO do naukovo-doslidnytskoi diialnosti zasobamy problemnoho navchannia [Developing readiness of higher education students for research activity through problem-based learning]. *Sapienza: International Journal of Interdisciplinary Studies*, 6 (1), 1–10.

Slyzhuk, O. (2022). Doslidnytski zavdannia v protsesi navchannia suchasnoi ukrainskoi literatury v Novii ukrainskii shkoli [Research tasks in the process of teaching modern Ukrainian literature in the New Ukrainian School]. Retrieved from <http://ib.iitta.gov.ua/id/eprint/731807/1/Слижук%20тези.pdf> [in Ukrainian].

Tokman, H. (2001). Kursova, bakalavska, diplomna, magisterska roboty z ukrainskoi literatury ta metodyky yii vykladannia v shkoli: navchalnyi posibnyk [Term papers, bachelor's, diploma, and master's theses on Ukrainian literature and methods of its teaching at school: study guide]. Kyiv: IVC Derzhkomstat Ukrainy [in Ukrainian].

Khomenko, O. V. (2021). Doslidnytska diialnist na urokakh ukrainskoi movy ta literatury yak zasib formuvannia kliuchovykh kompetentsii uchniv [Research activities in Ukrainian language and literature lessons as a means of forming students' key competencies]. *Visnyk Universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriiia “Pedahohika i psykhohihiia”*. *Pedahohichni nauky*, 1(21), 96–101 [in Ukrainian].

Sheiko, V. M., & Kushnarenko, N. M. (2008). Orhanizatsiia ta metodyka naukovo-doslidnytskoi diialnosti: pidruchnyk [Organization and methodology of research activities: textbook]. 6th ed., revised and expanded. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].

Yuldasheva, L. P. (2025). Psykholinhvistychni parametry spryiniattia ta interpretatsii movnoho kontrastu [Psycholinguistic parameters of perception and interpretation of linguistic contrast]. *Naukovi zapysky. Seriiia: Filolohichni nauky*, 2(214), 305–313. <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-214.2-38> [in Ukrainian].

Yankin, V. (2025). Naukovo-doslidnytska robota studentiv yak osnova formuvannia tvorchoi aktyvnosti maibutnikh fakhivtsiv [Students' research work as a foundation for developing the creative activity of future specialists]. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/389341413_NAUKOVO-DOSLIDNICKA_ROBOTA_STUDENTIV_AK_OSNOVA_FORMUVANNA_TVORCOI_AKTIVNOSTI_MAJBUTNIH_FAHIVCIV [in Ukrainian].

Received: November 28, 2025

Accepted: December 22, 2025

Published: December 30, 2025